

A DRÁMA TERE

Szenikai kiállítások Prágában

A VILÁG SZÍNHÁZMŰVÉSZETÉNEK jeles szemléi között tartják számon a már negyedik alkalommal megrendezett prágai díszlet-, jelmez- és színházépítészeti világkiállítást. Tartalmát, jelentőségét nem könnyű megfogalmazni, mert a szenikai quadriennálé a nemzeti kiállításokon kívül magába foglalja a tervező-képzést demonstráló szemléket, valamint a scenográfiával és színházépítéssel kapcsolatos tanácskozások gazdag programját is. Magyarország tervezőművészei, színházépítészeti harmadik alkalommal vettek részt a prágai sorozaton.

A Prágai Quadriennálé 29 nemzet színházművészetének tervezőit, színházépítészeit mutatta be az idén a különböző szekciókban. Változatlan tehát a nemzetközi érdeklődés, s változatlan az is, hogy a PQ egyúttal a szocialista országok színházművészetének fejlődését, erőteljes továbblépését is demonstrálja. A híradás egy ilyesfajta — mégiscsak speciális — eseménysorozatról csak akkor érdekes, ha van mód a kitekintésre, a nemzetközi és hazai értékek mérlegelésére. Azaz számbavenni: merrefelé tart a szenikai és színházépítészeti kultúra a világkiállítás tükreben?

A DÍSZLET- ÉS JELMEZTERV kiállítás káprázatosan gazdag volt, mind stílustörekvésekben, mind a demonstrálás eszköztárában. A gazdagság ezúttal a legtöbb kiállítónál okos mérséklettel párosult, már csak azért is, mert a vendéglátók minden résztvevőt előre óvtak a régebben szokásos gigantizmustól, a mindenkiket minél több alkotással történő bemutatás elvétől és gyakorlatától. Talán ezért is könnyebb levonni a legfőbb tanulságot: azok a tervezők és azok a művek keltették a legnagyobb figyelmet, akik és amelyek gazdagon és rendkívül érzékletesen fejezték ki egy-egy dráma korunkhoz is erőteljesen kötődő gondolati-ságát, érzelmi világát. Ismeretes, hogy a tervezőművészetben a század második felére a legkülönbözőbb törekvések és eredmények bontakoztak ki, egymás mellett élve, vagy egymás ellen küzdve. Egyesek (még mindig) a festői díszletek és jelmezek hívei, mások a konstruktivista színpadi építkezésre esküsznek, miközben nagy jelentőséget tulajdonítanak a fényeffektusoknak, a szinte építészeti megoldásoknak. A legfrissebb nemzedék vagy alkotói csoportosulás a drámai tér építkezésének a harcosa, s számára minden díszlet és jelmez (tulajdonképpen a „beöltözött” színész is) csak a gondosan megkonstruált tér, játszási hely alkotó-

A PQ '79 legjobb teljesítményei közöttük is első sorban a díjazottak) arról győztek meg, hogy mindent lehet a színpadon csinálni — scenográfiai szempontból —, de jelentőset csak a szakmai ismeretek bőségével és alaposágával, a drámai tér minden összetevőjét figyelembe vevő kompozíciós gyakorlattal tud a tervezőművész létrehozni. Valamiféle szintézis lehetősége, sőt szükségessége érik a nemzetközi színházi gyakorlatban e téren. Jó példa erre az Arany Trigával (tehát a nagydíjjal) jutalmazott angol kiállítás egyik terve és makettje: Napier színeiben, szimbólumokban csodálatosan gazdag színpadi teret tervezett a Royal Shakespeare Company *Szentivánéji álom*-produkciójához, ám ez hallatlanul jól szerkesztett és kifejező erejű színtér is egyben a Shakespeare-vígjáték vonzáshoz, választáshoz. Az NDK-beli Horst Sager (aranyérmes) amolyan „toprongy-színház” játszási teret képezett ki a Deutsches Theater Loe de Vega — *Bamba király komédiája* — produkciójához, de ezen a színpadon minden aprólékosan ki van dolgozva, fel van építve, hogy a végén megszűlessék a színházi csoda, egy rongvokból, tollakból, madártetekből felépített barokk palotabelső. A szovjet Teimuraz Ninua (Grúziából) csodálatos finomsággal, gondolati és érzelmi tartalommal ötvözte össze legtöbb jelmeztervén a folklorisztikus elemeket szürrealista fantáziájával. Az aranyérmes lengyel bábanyag lényegében ugyanerre példa.

LENYÜGÖZŐ KIFEJEZŐEREJÉVEL tűnt ki az ezüstérmesek közül Kocsergin (Tovsztonogov tervezőművésze). Makettjei nem nagy méretűek, a nemzetközi gyakorlathoz képest kicsiknek mondhatók. Am a Taganka Színház számára készített drámai tér (Gogol *Revizor*ának színreviteléhez) vagy a leningrádi Gorkij Színházban a *Legenda a lóról* előadásához alkotott színpadi konstrukció egy sajátos tervezői birodalomról mesél. E „mesék” nincsenek elmentésben a művek gondolati-ságával, csak fokozzák azt. A makettek kicsiny voltak ellenére is szinte sugallják a nézőnek a drámai cselekmény, történet lényegét, s ugyanakkor hallatlanul plasztikussá teszik azt. Alighanem hasonlót sejtettek meg a jeles szakemberekből álló nemzetközi zsüri tagjai a magyar Koós Iván esetében, aki Sztravinszkij *A katona története* című művének bábszínházi adaptálásához készített makettjeivel, színes fotóival, raj-

cselekmény és szereplőgárda világát, összetevőit. *Méltán* kapott érte ezüstérmét, ami a magyar scenika kimagasló értékű sikere, s a prágai quadriennálé történetében már a második hasonló eredmény (négy évvel ezelőtt Schaffer Judit kapott Prágában ezüstérmét).

A kiállításán meg lehetett nézni a svájciak külön kezelt és méltán díjazott anyagát, az Appia életművét demonstráló, szakmailag kiválóan megoldott összeállítását. Túlzás nélkül: nagyon sok út ma is Appiához vezet, s nem vitás, hogy ez a sokáig értetlenül kezelt scenográfus zseni ma is feladja sokaknak a leckét a drámai tér forradalmian újító és mégis sokban szintetizáló felépítéséhez. A zsüri díjazta az NSZK vagy Hollandia scenográfusainak újító törekvéseit is, ám a nagy élményt és igazában a jövőbe vezető utat mégis a felsorolt és jellemzett alkotások, törekvések jelentették. Színpadi vagy drámai teret kell építeni, díszletekkel és jelmezekkel egyaránt, de csak a valóság (ebben az esetben a drámai valóság) összetevőinek minél gazdagabb felsorakoztatása, szintetizálása révén.

EVEK ÓTA folyik nálunk és másutt is a vita arról, hogy miképpen kell (és egyáltalában lehet-e, érdemes-e) scenográfiai kiállításokat rendezni, amelyek egyúttal archiválói a színházművészeti teteknek, produkcióknak, ezeken belül a tervezőművészetnek is. Nos, Prága ebben a tekintetben is adott megnyugtató választ: érdemes, lehet, sőt szükséges ilyesmit csinálni, szervezni, lehetőleg minél gazdagabb eszköztárral. Engedtesék meg itt újra a magyar példára hivatkozni. Koós Iván azért is kapott ezüstérmét, mert kiváló tulajdonságai, eredményei mellett művésze sokoldalúan volt bemutatva: a magyar nemzeti kiállítás mintegy negyven százalékát adó bábszínházi részlegben egyetlen produkció hatféle módon, eszközzel volt demonstrálva, mellé a Corvina Kiadónál közelmúltban megjelent, bábszínházunkat bemutató kötettel.

A nagy fontosságú prágai kiállítás sok-sok résztvevője, külföldi szakembere őszinte elismeréssel adózott e parányi kiállítási résznek, az ezüstérmes művész sikerének, s fejlődést, előrelépést látott az úgynevezett magyar jelmeztervezői iskola (Schaffer Judit, Jánoskúti Márta, Vágó Nelli, Wieber Mariann) kiállított terveiben. Csányi Árpád, Székely László, Jánosa Lajos színpadkép-művészetében, Najmányi László vagy Pauer Gyula újszerű törekvéseiben. Elmondható, hogy a győri színházépületet, a Várszínházat és az Állami Bábszínházat, valamint egy utazószínházi tervdokumentációnkat bemutató színházépítészeti kiállítással együtt a magyar scenog-